
Тому, на мою думку, було б доцільно доповнити ст.122 СК України положенням, що до того, що дитина, народжена сурогатною матір'ю, що перебуває в шлюбі, не вважається такою, що походить від чоловіка сурогатної матері.

Також, на мою думку, досить гостро постає в Україні проблема можливості поширення комерційного сурогатного материнства, причиною чого є кримінальна діяльність (торгівля органами дітей або торгівля дітьми для наступного їхнього жебрацтва) та низький прожитковий рівень більшості українського населення. У такій соціально-економічній обстановці за умови відсутності відповідного правового регулювання та відповідальності за порушення певних норм, вже створені необхідні передумови для зловживання в кримінальних інтересах тими можливостями, які надає Сімейний кодекс України щодо використання сурогатного материнства. А ігнорування в Кодексі прав біологічної матері перед правами генетичних батьків тільки підтверджує це.

Так як основним має бути врахування інтересів дитини, а не будь-кого іншого, сурогатне материнство в Україні повинно бути більш чітко регламентованим.

Науковий керівник - Цюра Вадим Васильович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права Київського національного університету ім.Т. Шевченка

ПОНЯТТЯ ПРАВОНАСТУПНИЦТВА ПРИ СПАДКУВАННІ ЗА ЗАПОВІТОМ

*Шинкарук Наталія Володимирівна,
студентка 3 курсу юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Соціально-економічні перетворення українського суспільства значною мірою ґрунтуються на реформуванні цивільно-правових відносин. Цей надзвичайно складний процес пов'язаний в першу чергу з кардинальними змінами у відносинах власності, які тягнуть за собою і зміни в спадковому праві.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю використання для поглибленого дослідження особливостей правонаступництва при спадкуванні за заповітом.

Важливе значення для наукової роботи мали дослідження вчених-цивілістів, які займались проблемами інституту права власності, цивільних угод, цивільних правовідносин, і правонаступництва в цих відносинах: Л.В. Козловська, І.А. Безклубий, С.Н.Братусь, А.В.Венедиктов, Д.М.Генкін, В.П. Грибанов, О.В.Дзера, О.С.Іоффе, О.В. Кохановська, Н.С.Кузнєцова, В.В.Луць, Р.А. Майданик, І.Б.Новицький, О.А.Підпригори, І.С.Перетерський, О.А.Красавчиков, Н.В.Рабінович, С.О.Харитонов, Б.Б.Черепакін, Я.М.Шевченко та багатьох інших вчених.

Під спадкуванням за заповітом розуміють найчастіше спадкування на умовах і в порядку, встановленими в заповіті. Досить часто спадкування за заповітом розглядається у зв'язку з протиставленням його спадкуванню за законом [1, 116-117]. Витоки цього потрібно вбачати в римському цивільному праві. Як відомо, за римським правом спадкування за заповітом виключало спадкування за законом. Не могли діяти одночасно обидва порядки посмертного переходу майна особи: “*nemo pro parte testatus, pro part intestatus desedere potest*” (fr. 7. D. 50. 17) [5, 488].

Хоча й згідно чинного законодавства підстав для такого протиставлення немає. Воно містилось в цивільних кодексах союзних республік періоду 1922-1924 рр. При цьому на практиці можливе було спадкування за законом частини майна, якої не стосувалось заповітне розпорядження. Тобто протиставлення спадкування за законом спадкуванню за заповітом носило по суті формальний характер. Важливим при цьому, як неодноразово вказувалось багатьма авторами, розуміти, що спадкування за заповітом ґрунтується на законі, "...вища підстава для права спадкування єдина, відкривається воно безпосередньо за духовним заповітом, чи за законом: якщо за духовним заповітом і відкривається право спадкування, то все-таки тільки тому, що законодавство дає заповіту силу, таким чином, що тільки духовний заповіт, який визнається законом, служить підставою права спадкування" [3, 410]. З цим надзвичайно вдалим висловлюванням Д.І.Мейера перекликається визначення спадкування за заповітом О.С. Іоффе, який вказує, що: "Спадкування на умовах і в порядку, визначених волею спадкодавця у відповідності з законом, називається спадкуванням за заповітом" [2, 308]. При цьому відповідність закону потрібно розуміти не лише в значенні підкресленому Д.І.Мейером, але й зважати, що воля спадкодавця повинна відповідати закону за формою свого вираження і не протирічити вимогам закону за змістом заповітних розпоряджень. Наприклад, законодавцем можуть бути встановлені імперативними нормами обмеження свободи заповіту (ст. 1241 ЦК України). Якщо заповіт не буде відповідати вимогам закону, то в частині, що порушує права осіб, які мають право на обов'язкову частку в спадщині, він може бути визнаний недійсним. Такі правила є відображенням одного з основних принципів спадкового права: поєднання захисту соціальної одиниці сім'ї і можливості реалізації заповідальної автономії громадянина. Як вірно означав П.С. Нікітюк: "...спадкування за заповітом є спадкуванням у відповідності з законом в строгому значенні цього слова" [4, 111]. Це й же вчений вказував, що "поняття "спадкування за заповітом" являє собою технічний правовий термін, який означає, що коло осіб, які стають правонаступниками спадкодавця, порядок і умови на яких це відбувається, визначається не безпосередньо законом, а волею спадкодавця" [4, 111]. В цьому визначенні, яке на перший погляд нічим не відрізняється від уже розглянутих нами, підкреслюються важливі елементи заповіту як центрального факту юридичного складу спадкування за заповітом. Для визнання заповіту як юридичного факту, який входить до юридичного складу спадкування за заповітом, має значення, чи спрямований правочин заповіту на призначення правонаступників і розподіл спадкового майна.

На нашу думку, об'єктом правонаступництва є спадщина як сукупність прав та обов'язків померлої особи, що володіють ознакою відчужуваності (тобто не є такими, що нерозривно пов'язані з особистістю спадкодавця). Важливим є те, що при спадкуванні за заповітом спадкодавець своїм волевиявленням визначає склад об'єкта правонаступництва таким чином, що він може суттєво відрізнитись від об'єкта правонаступництва при спадкуванні за законом (напр., покладення на спадкоємця за заповітом обов'язку виконати заповідальні відкази (ст. 1237–1238 ЦК України). Але це не проста сукупність прав і обов'язків, а їх єдність, а це означає, що спадкоємець не може вибірково прийняти одні права чи обов'язки, відмовившись від інших.

За умови універсального спадкового правонаступництва всі права та обов'язки, що складають спадщину, переходять до спадкоємця в момент смерті спадкодавця незалежно від часу вчинення акту прийняття спадщини (ч. 5 ст. 1268 ЦК України). Саме з цього моменту спадкоємець стає власником спадкового майна, кредитором і боржником в правовідносинах, суб'єктом яких був спадкодавець.

Взаємний зв'язок правонаступництва і похідного правонабуття характеризується тим, що правонаступництво спостерігається лише за похідного правонабуття, і навпаки, якщо має місце похідне правонабуття, то має місце і правонаступництво.

Отже, виключне значення заповіту, як односторонньої угоди спадкодавця, в якості юридичного факту, що входить до юридичного складу правонаступництва за заповітом, пояснюється тим, що в заповіті спадкодавець на свій розсуд визначає порядок і умови спадкового правонаступництва. Таким чином, термін “спадкування в порядку, передбаченому заповітом” більш обґрунтований з точки зору теорії цивільного права загалом, і теорії юридичних фактів зокрема. Але закріплене законодавством поняття “заповіт, як підстава спадкування” має безумовне право на існування в силу абсолютної специфічності й важливості акту заповіту для визначення порядку і особливостей правонаступництва при спадкуванні за заповітом.

Література:

1. Антимонов Б.С., Граве К.А. Советское наследственное право. – М.: Госюриздат, 1955. – 264 с.
2. Иоффе О.С. Советское гражданское право. (Курс лекций). В 3-х томах. Часть 3. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1958-1965. – 347 с.
3. Мейер Д.И. Русское гражданское право. В 2-х ч. Часть 2. – М.: Статут, 1997. – 661 с.
4. Никитюк П.С. Наследственное право и наследственный процесс. (Проблемы теории и практики). – Кишинев: «Штиинца», 1973. – 258 с.
5. Покровский И.А. История римского права. – СПб.: Издательско-торговый дом «Летний сад», 1998. – 560 с.

Науковий керівник – Безклубий Ігор Анатолійович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри теорії та історії держави і права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗВИЧАЇВ ДІЛОВОГО ОБОРОТУ ЯК РЕГУЛЯТОРІВ ЦИВІЛЬНО - ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

*Щербань Ілона Геннадіївна,
студентка II курсу юридичного факультету
Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*

В умовах розвитку та оновлення цивільного законодавства, закріплення в ньому прогресивних елементів пов'язаних з регламентацією приватно – правових відносин, особливого значення набуває необхідність вивчення можливості застосування звичаю як одного із соціальних регуляторів цивільних правовідносин. Розвиток та поступове вдосконалення законодавства обумовлені тими якісно новими процесами, які відбуваються у політичному і правовому житті України, і знаходять свій прояв у демократизації всіх сфер суспільного життя, а також приведення законодавчої бази у відповідність зі стандартами, визнаними на міжнародному рівні.

У ч. 1 ст. 7 ЦК закріплене нормативне визначення звичаю як правила поведінки, яке не встановлене актами цивільного законодавства, але є усталеним у певній сфері цивільних відносин [2; 5].